आम्ला स्त्री० सम्यक् अम्लो रसो यस्याः । १तिन्तिड्याम् (तेतुल) स्वार्थे कनि आम्लिकाप्यत्र । २अम्लरसयुक्ते त्रि०। मनोज्ञा०भावे वुञ् अम्लिका । २अम्लरसे ३अम्लोद्गारे च शब्दमाला । अम्लरसोऽस्त्यस्य अण् ङीप् । आम्लीत्यपि तिन्तिड्याम् ।

आय पु० आ–इण–अच् अय–घञ् वा । १लाभे २प्राप्तौ, "आयव्ययविशोधितात्" स्मृतिः आयव्ययौ च नियतावाकरान् कोषमेव च" मनुः। ३धनागमे, ज्योतिषोक्ते लग्नावधिके राश्यवधिके च ४एकादशस्थाने, ४वनितागारपालके च कर्मणि अच् घञ् वा । ग्रामादितः स्वामिग्राह्यभागे,लभ्ये ५धनादौ "तदस्मिन् वृद्ध्यायलाभोपदा दीयते" पा० ग्रामेषु स्वामिग्राह्योभाग आयः" सि० कौ० लग्नायधिकैकादशस्थानस्यायत्वं च तत्स्थाने आयस्य चिन्तनीयत्वात् । तत्र वर्षलग्नावधिकैकादशस्थाने ग्रहविशेषयोगादिभिरायोपायविवेकः । नीलकण्ठता० "अब्दपे ज्ञेऽर्थगे लाभो वाणिज्यात् शुभदृग्युते । सेन्थिहेऽस्मिन् लग्नगे तु लाभः पठनलेखनात् । अस्मिन् षष्ठाष्टान्त्यगते सक्रूरे नीचकर्मतः । क्रूरेक्षणेन लाभोऽस्तंगतेन लिखनादिभिः । जीवेऽब्दपे क्रूरहते लग्ने हानिर्नृपाद्भयम् । अस्मिन्नधिकृते द्यूने व्यवहाराद्धनाप्तयः। लग्नाधिपेनेत्थशाले लाभः स्वजनगौरवम् । सर्वेऽपि लाभे वित्ताप्त्यै सबला निर्बला न तु । सवीर्य्योज्ञः समुथहोलग्ने ऽर्थसहमे शुभम् । ददाति खातद्रव्यस्य लाभः पापदृशा न तु"। आयसहमन्तु सहमशब्दे वक्ष्यते आयभावानयनञ्च ५१९पृष्ठे अष्टमभावशब्दोक्तदिशावसेयम्। जन्मग्नावधिकैकादशस्थाने ग्रहस्थित्यादिभिरायविवेकः जातकप०उक्तः यथा"स्वामिसद्ग्रहयुतेक्षित आये सर्वलाभ सहितः शुभवर्गे । क्रूरदृष्टिसहिते खलवर्गे नो शुभं खलशुभे च विमिश्रम् । सर्व्वखेचरयुतं त्वथ दृष्टं लाभभम्बहुललाभकरन्तु । तत्र यो बलयुतो निजवृत्त्या स्वं धनं दिशति सम्यगतुच्छम् । उच्चे स्वमित्रगृहगोबलवांश्च पूर्णं, शत्रोर्गृहे तु खचरश्चरणं ददाति । नीचारिभांशकगतोऽर्द्धफलप्रदः स्यादस्तंगतोऽल्पकफलः खलु लाभभावे । लाभभे रवियुतीक्षणवर्गैः संयुते नृपचतुष्पदचौर्य्यैः । युद्धतोऽपि हि धनं विधुजैस्तैस्तोयदन्तियुवतिप्रभवं स्यात् । लाभे कुजे क्षितयुते कुजवर्गयुक्ते वित्तं प्रवालमणिभूषणकाञ्चनाढ्यम् । स्यात् साहसैश्च गमनागमनैस्तथाग्निशस्त्रप्रपञ्चजनितैर्वचनान्मुनीनाम्। बुधदृष्टेऽथ वा युक्ते लाभे बुधगणेऽपि वा । वित्तं लिखनशिल्पाद्यैरङ्गवेसरकाम्यजम् । आये वृहस्पतियुतीक्षणवर्गयुक्ते यज्ञादिहेमसुतविक्रमनागरैः स्वम् । शौक्रेक्षणे गणयुते गमनाङ्गनाभ्योवाराङ्गनारजतपत्रमयं धनं स्यात् । शनियुक्ते लाभगृहे शनिदृष्टे शनेर्गणे । महिषी लोहकृष्युत्थं धनं स्थावरकर्मभिः । निजाब्दकेऽर्कः प्रचुरार्थलाभं लक्ष्मीं कुजोऽब्जश्च धनं नृपाब्दे । ज्ञः पञ्चवेदे धनमिन्द्रपूज्यो लक्ष्मीं सितोऽर्के कुजवच्छनिस्तु" । राश्यवधिकैकादस्थाने च गोचरे सर्वे ग्रहाः शुभाः "सर्वेऽप्युपान्त्ये शुभाः"इत्युक्तेः अत्र विशेषो गोचरशब्दे वक्ष्यते ।

आयःशूलिक त्रि० अयःशूलेनार्थान् अन्विच्छति+अयःशूल+ठक् । "तीक्ष्णोपायेन योऽन्विच्छेत् स आयःशूलिको जन" इत्युक्ते तीक्ष्णकर्मणार्थकरे ।

आयजि त्रि० आभिमुख्येन इज्यते आ+यज–कर्मणि–इन् । १आभिमुख्येन इज्यमाने "आयजे ! त्वामनवे जातवेदसम्" ऋ० ८,२३,१७ भावे इन् । २आभिमुख्येन यागे ।

आयज्यु त्रि० आत्मन आयजिमिच्छति क्यच् उण् नि० इलोपः । आभिमुख्येन यागमिच्छति । "आयज्यवःसुमतिं विश्ववाराः" ऋ० ९,२७,२६ ।

आयत त्रि०आ+यम–क्त । १दीर्घे आयामयुक्ते "धनुरायत भोगवासुकिज्या" किरा०। आ+यम–अन्तर्भूतण्यर्थे कर्मणि क्त । २आकृष्टे "आरक्षितानायतवल्गबन्धैः" माघः । "आयता आकृष्टा बल्गबन्धायैः" मल्लि०। ३दूरे च आकृष्टे "प्रजविभिरायतन्तुरङ्गैः" किरा० । "आयतं दूरमिति" मल्लि०।"भूयसी तव यदायतायति"माघः ४नियमिते च । त्रिर्जपेदायतप्राणः" योगिया०। प्राणनियमनञ्च यथेष्टप्राणवृत्तिनिरोधनम् । [त्रिका० ।

आयतच्छदा स्त्री आयतः दीर्घश्छदोऽस्याः । कदल्याम्

आयतन न० आयतन्तेऽत्र यत–आधारे ल्युट् । १देवादिवन्दनस्थाने, २आश्रये, "स्नेहस्तदेकायतनं जगाम" कुमा० । "नरेन्द्रमूलायतना दनन्तरम्" रघुः । "रोगायतनमातुरम्' न जीर्णदेवायतने न वल्मीके कदाचन" "सीमासन्धिषु कार्य्याणि देवतायतनानि" इति च मनुः । ३विश्रामस्थाने ४यज्ञस्थाने च ।

आयतस्तू त्रि० आयतं स्तौति स्तु–क्विप् नि० दीर्घः । आयतस्तावके । "क्विब्वचिप्रच्छायतस्तूकटप्रुजूश्रीणां दीर्घोऽसम्प्रसारणञ्च" वार्त्ति०।

आयति(ती) त्रि०आ+या–डति वा ङीप् । १उत्तरकाले आगामिकाले २प्रभावे कोषदण्डजे तेजसि ३फलदानकाले च ।